

Visuminio ugdymo problema naujosios pedagogikos teorijoje ir praktikoje

Stasė Valatkienė

Docentė socialinių mokslų (edukologijos) daktarė
Vilniaus universiteto Edukologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. 266 76 25

Straipsnyje nagrinėjamas integruotas ugdymas istoriniu aspektu. Trumpai apžvelgiama antikinio ugdymo ir klasikinės pedagogikos integracijos principo raida. Daugiausia dėmesio skiriama XX a. pradžios naujosios pedagogikos teorijai ir praktikai. Pateikiama visuminio ugdymo samprata, pristatomi atskirų autorių (T. Hopkinso, F. Parkerio, J. Dewey, C. Washburne, W. Jameso, G. Keršenšteinerio ir kt.) požiūriai vienu ar kitu ugdymo integracijos aspektu. Lyginamosios analizės metodu nagrinėjama XX a. pradžios Vakarų Europos naujųjų ir JAV progresyvistinių mokyklų integruoto ugdymo praktika. Akcentuojama, kad ryškiausia integralumo raiška – probleminis mokymas, teoriškai pagrįstas J. Dewey, o Valdorfo mokykloje – euritmija. Straipsnyje taip pat analizuojami Lietuvos pedagogų požiūriai į integruotą ugdymą 1918–1940 m. Pabrėžiama, jog Lietuvos pedagogai ypač vertino kompleksinį medžiagos dėstymą jaunesnėse klasėse, koreliacinę sistemą – vyresnėse.

Pagrindiniai žodžiai: visuminis, integruotas ugdymas, naujoji pedagogika, kompleksinis, koreliacija.

Įvadas

Pastaruju metu tiek pedagogikos teorijoje, tiek mokyklos praktikoje akcentuojamas visuminis, holistinis ugdymo principas, ypač populiarumo pasiekęs XX a. pradžioje Vakarų Europos ir JAV naujojoje pedagogikoje. Visuminio požiūrio esmė – „viskas egzistuoja sąveikos, ryšio ir prasmės kontekstu, ir kad bet koks pokytis, įvykis lemia viso darinio persitvarkymą, tegu ir nedidelį..., ir kad niekada negalima visiškai suprasti reiškinių, kurie suvokiami izoliuotai...“ (R. Miller, p. 24). Visumi-

nė ugdymo samprata remiasi nuostata, jog pasaulis yra integruota visuma, kurioje viskas susiję. Visuminėje ugdymo sampratoje pagrindinis vaidmuo tenka tiek asmenybės (intelektiniai, emociniai, fiziniai, dvasiniai ir kt.), tiek atskirų dalykų, metodų, ugdymo tikslų ir uždavinių, atskirų koncepcijų ir kt. ryšiams. Jau nuo antikos laikų, remiantis gerumo principu, akcentuojama harmoningos asmenybės, gražios kūnu ir siela, ugdymo svarba. Ugdymo vientisumą akcentavo antikos filosofinės krypties pedagogai – Sokratas, kuris laikomas mo-

derniosios pedagogikos pradininku, taip pat Platonas, Aristotelis, Pitagoras, Markas Fabijus Kvintilianas ir klasikinės pedagogikos atstovai. Integruoto ugdymo teorijos pradininkas J. A. Komenskis, Ž. Ž. Ruso, J. H. Pestalocis teigė, jog būtina išlaikyti trijų prigimtinių jėgų – fizinės, protinės, dorovinės (rankos, proto, širdies) lavinimo vienovę ir pusiausvyrą. Jei ši vienovė ir pusiausvyra neišlaikoma, ugdymas tampa vienpusis, nenatūralus, prieštaraujantis vaiko prigimčiai. J. F. Herbartas, plėtodamas savo daugiapusio intereso teoriją, atmeta vienpusį, siaurai suprastą mokymą, teigia, jog „visi turi domėtis viskuo ir būti virtuozai kokioje nors vienoje srityje“ (J. F. Herbartas, p. 171). Herbarto manymu, mokymas negali būti vienpusis dar ir todėl, kad niekas iš anksto negali nuspėti, kas lems charakterio, dorovingumo ugdymą. Todėl siūlo nepriešpriešinti vienu mokomųjų dalykų kitiems. Vienas iš svarbiausių tikslų – žadinti visokeriopą interesą. Lietuvoje pilnutinio ugdymo teoriją pateikė St. Šalkauskis. Teorinius švietimo integracijos pagrindus analizavo J. Laužikas, jis daug dėmesio skyrė ugdymo proceso integralumui ir teigė, kad žmogus iš prigimties nori būti vientisas. Pastaruoju metu ugdymo integracijai daug dėmesio skiria ne tik užsienio, bet ir Lietuvos mokslininkai (V. Aramavičiūtė, Ž. Jackūnas, L. Jovaiša, D. Kiliuvienė, M. Lukšienė, D. Žilienė ir kt.). Nors Lietuvoje daug dėmesio skiriama ugdymo integracijai, mokyklos praktikoje vis dar pasitaiko vienpusiško žvilgsnio į ugdymą. Kartais ypač daug dėmesio skiriama fiziniam lavinimui (sporto mokyklose), iki galo neįvertinant protinio, dorovinio, meninio ugdymo svarbos. Vis dar teigiama, kad mokyklos paskirtis – mokyti, šeimos – auklėti, taigi pažeidžiamas auklėjamojo mokymo principas, teoriškai pagrįstas dar Herbarto. Kartais nesilaikoma integracijos principo ir metodų atžvilgiu – pervertinami arba aktyvieji, arba teikia-

mieji metodai. Neišlaikoma laisvės ir drausmės santykio – kryptama į kraštutinumus ir vienpusiškumą. Ne visada laikomasi ir turinio integralumo – be tarpusavio ryšio pateikiami net giminingi dalykai, atskiros temos. Ugdymo integralumo ir vientisumo klausimams spręsti gali padėti istorijos sukaupta patirtis, ypač XX a. pradžios naujoji pedagogika.

Šio straipsnio **tikslas** – apžvelgti XX a. pradžios naujosios pedagogikos teoriją ir praktiką visuminio ir integruoto ugdymo aspektais.

Šis tikslas konkretinamas tokiais **uždaviniais**:

1. Pateikti XX a. pradžios naujosios pedagogikos visuminio, holistinio ugdymo sampratą.
2. Atskirai panagrinėti naujosios pedagogikos atstovų požiūrius protinio, dorovinio, estetinio, darbinio ugdymo sąsajų atžvilgiu.
3. Lyginamuoju aspektu paanalizuoti naujųjų mokyklų integruoto ugdymo praktiką.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, švietimo reformų dokumentų, ugdymo institucijų metodinių rekomendacijų lyginamoji analizė, interpretavimas.

Tyrimo rezultatai

XX a. pradžioje kilęs reformistinis pedagoginis sąjūdis pasmerkė pedagogikoje ir mokyklos praktikoje įsigalėjusį vienpusį intelektualinį ugdymą, atgaivino pedagogikos klasikų ypač pabrėžiamą harmoningos asmenybės ugdymo svarbą. Keliamas klausimas, kaip pasiekti asmenybės vieningumo, ją integruoti į visuomenę ir kita. Į šiuos ir kitus klausimus teoriniu aspektu mėgina atsakyti Kolumbijos universiteto profesorius T. Hopkinsas savo darbe apie integracijos principo reikšmę auklėjimui. Autoriaus nuomone, integruotą pedagogikos tiks-

las – auklėti ir ugdyti žmogų. Integracijos sąvoka reiškia vienybę, visumą. Senoji mokykla „paimdavo iš šeimų individus, o išleisdavo juos suskaldytų žinių kraitele, nebeįstengdama viso išmokyto suvesti darnion vienybėn“, teigia A. Liaugminas, remdamasis Hopkinso darbu (Liaugminas, p. 55). Hopkinsas daug dėmesio skiria socialinei integracijai (socializacijos principui), pabrėžia, kad kiekvienas žmogus rišamas šimtais siūlų su praeitimi, su fizine ir socialine aplinka. Jis yra savo tautos materialinių ir dvasinių vertybių rezultatas (ten pat, p. 55). Autorius skiria penkis veiksnius, kurie turėtų būti ugdomi kartu: fizinis, fiziologinis, jausminis, protinis ir socialinis. Jie lemia individo formavimąsi fiziniu ir moraliniu atžvilgiu. Hopkinsas taip pat mėgina atsakyti į klausimą, kaip įgyvendinti integracijos principą. Mokslininkas pastebi, kad vidinė žmogaus integracija yra organinis reiškinys, todėl negali būti skaldoma. Tačiau būtina ugdyti individo ir jo socialinės aplinkos integraciją, t. y. sudaryti vaikui sąlygas tapti visuomenišku. Šiuo atveju būtina saugoti vaiką nuo dviejų kraštutinių – egoizmo ir altruizmo. Autorius mano, kad žmogus turi tiek pat duoti aplinkai, kiek iš jos gauna. Pedagogas, realizuodamas integracijos principą, pirmiausia turi ugdyti paties individo vienybę. Vaikui augant būtina atsižvelgti į jo kintančius interesus, stengtis juos patenkinti, nė vieno nenustelbiant ir nė vieno per daug neiškeliant. Būtina stengtis, kad vaiko elgesys, jo poelgiai būtų grindžiami sveiko proto ir gilių jausmu, kad vaikas išmoktų vertinti savo poelgius socialiniu ir doroviniu atžvilgiu. Taigi integralinės pedagogikos tikslas – ugdyti vientisą ir darnią asmenybę, t. y. siekti fizinės ir dvasinės vienovės.

Ugdymo integracija – daugiaspektis reiškinys, apimantis daugybę ryšių. XX a. pradžioje reformistinis sąjūdis, be asmenybės vientisumo, vienybės, ypač pabrėžė ugdymo turinio in-

tegraciją, kuri buvo įgyvendinama įvairiais būdais, – jaunesnėse klasėse laikantis kompleksinio, ištisinio principo, vyresnėse – koreliacijos. Tai dalykų ir temų, pagrindinių idėjų ir dėsningumų integracija, taip pat metodų, ypač tiriamųjų, integracija.

Visi „naujojo ugdymo“ atstovai, ypač progresyvistai, akcentavo, kad pasaulis – nuolat kintanti visuma, todėl svarbiausia ne tiek teikti žinių, kiek išmokyti mąstyti. Ankstyvieji progresyvistai (F. Parkeris, F. Adleris), tap pat vėlyvieji (K. Uošburnas, V. Kilpatrikas ir Dewey'as) nuolat pabrėždavo, kad ugdymas turi būti visuminis, orientuotas į vaiką, jo interesus, poreikius ir intelektualinius gebėjimus. Ypač buvo pabrėžiama harmoningos asmenybės ugdymo svarba, protinio, dorovinio, estetinio, darbinio bei fizinio ugdymo vienovė. Nors atskirų krypčių atstovų pozicijos skiriasi („naujojo ugdymo“ sąjūdis nebuvo vienalytis), visi sutinka, kad vaiko ugdymas būtų visokeriopas – kūno, rankos, proto; protinis, fizinis, darbinis, moralinis, socialinis, estetinis. Kita vertus, ir naujosios pedagogikos teoretikai ir praktikai, pripažindami asmenybės vientisumą, turinio integralumo svarbą, labai nevienodai traktavo atskirus ugdymo tikslus bei uždavinius. Vieni ypač daug dėmesio skyrė doroviniam auklėjimui. Žymiausias moralinio auklėjimo atstovas F. Fiorsteris parengė išsamią dorovinio auklėjimo metodiką. Pavyzdžiui, F. Adlerio „etninės kultūros mokykla“, G. Vynekeno „laisvoji mokyklinė bendruomenė“, H. Litco „kaimo židiniai“ taip pat daug vietos skiria moraliniam auklėjimui. Daugelis pedagogų manė, kad religinis auklėjimas – moralinio ugdymo pagrindas (Dž. E. Adamsonas, A. Lajus, V. Reinas, P. Natorpas, E. Šprangeris, G. Keršenšteineris ir kt.). Ypač pabrėžiamas religijos poveikis vaiko emocijoms. W. James'as, religijos psichologijos pradininkas, tvirtino, jog „religijos subrandinti vaisiai yra šventumas... Šventas yra tas

charakteris, kuriame dvasinės emocijos yra nuolatinės asmeninės energijos centras. Asmuo su giliais religiniais išgyvenimais turi daugiausia galimybių išsiugdyti stipriausią charakterį“ (W. James, p. 58). Pasak James'o, religija brandina altruistinius darbus visų žmonių gerovei. Kiti ypač vertino meninį ugdymą. Vynekenas, Vikersdorfo mokyklos įkūrėjas, teigė, kad žmoniją vienija kultūra ir humanizmas, todėl moralinio auklėjimo kriterijus – dvasios grožis, o pagrindinis tikslas – dvasingumo ugdymas. Vikersdorfo bendruomenės visas gyvenimas persmelktas dvasingumo, meno, jis vyksta estetiniame pasaulyje. Pasak L. Gurlitto, visas ugdymas turi būti meninis, o lig šiol jis buvo pernelyg mokslinis, iš čia visos blogio šaknys, nes vaikai mato pasaulį ne mokslininko, o menininko akimis. Panašus Bertoldo Otto, R. Šteinerio, H. Litco ir kt. požiūrį E. Lindė, Ernestas Vebėris taip pat ypač pabrėžė estetinio auklėjimo svarbą – Vebėris sukūrė naują piešimo pamokos metodiką.

Naujosios pedagogikos atstovai ugdymą stengėsi pagrįsti integruotu požiūriu į žmogų, o ugdymas gali būti sėkmingas tik tada, jei jis grindžiamas visapusišku vaiko pažinimu. Be ryškiausia integralumo raiška – probleminis mokymas, kurio esmė, pasak Dewey, ta, kad mokinyš pats privalo rasti problemą, ją spręsti savarankiškai, taikydamas turimas žinias. Problemų sprendimo metodai, projektai, kuriuos ypač skleidė J. Dewey ir jo sekėjai – tai kelias į integruotą mokymą, kurio pirminė raiška – kompleksinis, ištisinis mokymas ir koreliacijos principo taikymas. Spręsdami problemas, įgyvendindami projektus, mokiniai integruoja atskirų dalykų žinias į visumą, giliau supranta tikrovės reiškinius ir mokslo reikšmę. Problemos paprastai būdavo ne vadovėlinės (teorinės), o taikomojo pobūdžio. Nors Dewey ir jo sekėjai daugiausia dėmesio skyrė integruotam ugdymui ir kompleksiniam mokymui, neatmetamas

ir dalyko mokymas. Tačiau Dewey, ypač akcentuodamas socializacijos principą, mokyklą vertina kaip priemonę, vedančią vaiką į socialinę aplinką, socialinį gyvenimą. Todėl išskirtinę vietą skiria mokomiesiems dalykams, pavyzdžiui, geografijai, istorijai ir tokioms mokslo žinioms, kurios padeda spręsti praktines problemas. O socialinis auklėjimas, pasak Dewey, sėkmingas bus tada, kai mokyklos darbo metodai skatins socialinį kooperatinį darbą, bendradarbiavimą partnerystės pagrindu, kartu ir individo tobulėjimą, o moraliniai principai taps elgesio įpročiais, o ne išmoktomis taisyklėmis.

Ryškiausi JAV integruoto ugdymo pradininkai – ankstyvieji progresyvistai – F. Parkeris, F. Adleris, V. Virtas, P. Serčas ir kiti kėlė mintį – kuo mažiau išorinio ir kuo daugiau vidinio diferencijavimo. Tokiu būdu siekiama mokymo proceso organizavimo formų ir metodų, turinio diferenciacijos atsižvelgiant į vaikų individualius skirtumus, jų poreikius ir interesus. Mokykloje vyrauja heterogeninis principas – mokosi skirtingų interesų, gebėjimų, skirtingų socialinių grupių vaikai. Mokymo turinys parenkamas atsižvelgiant į vaikų interesus, mokymosi galimybes, motyvus. Integracijos principo raiška tokia, kad remiamasi ne vadovėliu, o gamtos ir įvairių literatūros šaltinių medžiaga. F. Parkeris, laikydamas mokymą tyrinėjimo procesu, kartu išreiškia metodų integraciją. Akivaizdi integracijos raiška – rytiniai visos mokyklos susirinkimai, kurių metu mokiniai skaito sintetinio pobūdžio pranešimus, kuriuose buvo apibūdinama mokomoji veikla tiek turinio, tiek metodų atžvilgiu. Kiekvienas pranešėjas turėjo kruopščiai pasiręgti: ne tik surinkti medžiagą, atlikti tyrimus, bet ir reikšti mintis logiškai, suprantamai, taisyklingai, aukštu moksliniu lygiu. Apskritai Parkeris pasisakė už koreliacijos principą vyresnėse klasėse, o jaunesnėse – už kompleksinę, ištisinę sistemą. Lietuvos pedagogai – M. Ma-

černis, V. Papečkys, A. Liaugminas, J. Laužikas, J. Vabalas-Gudaitis, A. Vokietaitis, J. Murka, J. Geniušas ir kt. taip pat vertino kompleksinį medžiagos dėstymą, kai tenkinamas vaiko visybinis suvokimas, ugdoma mokymosi motyvacija, kritinis ir kūrybinis mąstymas. Planuojant mokymo turinį buvo atsižvelgiama ir į koreliacijos principą (dalykų jungimą, tarpusavio santykį). M. Mačernis stengėsi pateikti kompleksinio mokymo ir koreliacijos principo teorinius pagrindus. Mačernis teigia, kad kompleksinis mokymas grindžiamas aplinkotyros principu. Autorius primena, jog jau Pestalocis, o ypač jo sekėjai – A. Dystervegas, J. Herbartas, T. Zilleris ir kt. – aplinkos pažinimą manė esant vienijančiu ir integruojančiu visus dalykus, vadino jį „viso pagrindinio mokymo kamieniu, apimančiu visus mokomuosius dalykus“ (M. Mačernis, p. 90). Lietuvos pedagogai, kuriems turėjo įtakos užsienio naujosios pedagogikos idėjos, siekė, kad visas pradinis mokymas būtų kompleksinis. O viso komplekso pagrindas – aplinkos pažinimas. Buvo teigiama, jog mokiniai, tirdami artimiausią aplinką, įgyja ne tik žinių, bet ugdo ir savo intelektą, jausmus, valią, mokosi stebėti, tirti, eksperimentuoti. Mokosi taikyti žinias įvairiais būdais, įvairia veikla – lipdymu, karpymu, inscenizavimu ir kt. Komplexas taip pat sistemina mokinių patyrimą. Temos parenkamos iš gamtos, žmonių gyvenimo ir darbų srities, pvz., „Miškas“, „Mūsų sodas“, „Šeima“, „Rudens darbai“. Tema skirstoma potėmėmis. Labai svarbu, kad visa mokinių mokomoji veikla sintetintų ir sietų į visumą visas žinias, susijusias su pagrindine tema. Minėta, jog kompleksinė sistema grindžiama vaiko visybiniu suvokimu. Tačiau vėliau mokiniai turi tą visumą analizuoti ir remdamiesi sinteze sieti į visumą. Apskritai kompleksinė sistema sieja vieną mokomąjį dalyką su kitu, mokymą su auklėjimu, mokymo metodus ir mokyklinį ugdymą su mokinio kasdie-

niu gyvenimu. Buvo teigiama, kad mokyklai labai svarbu siekti bendrų ugdymo tikslų, kurie įvairiose kultūrose nebuvo vienodai įvardyti, tačiau turėjo bendrų bruožų. Tie tikslai buvo tokie: 1) ugdyti kūną – rūpintis vaiko fiziniu brendimu, ugdyti sveiką ir stiprų žmogų; 2) supažindinti su pasauliu – gamtos reiškinių pažinimas; 3) mokyti gyventi, t. y. supažindinti vaiką su socialinio gyvenimo normomis; 4) pratinti prie darbo, ugdyti jausmus ir tvirtą valią. Siekiant tų tikslų būtina eiti nuo gyvenimo, patirties prie teorinių žinių, tiriant socialinį gyvenimą eiti prie istorijos mokymo, tiriant gamtos reiškinius eiti prie gamtos mokslo žinių. Tokiu būdu kompleksinė sistema, pasak M. Mačernio, koncentruoja visą mokymą arba apie pagrindines idėjas – religines, etines, tautines, estetines – menines ir aktyvumą, arba apie kelias ašis – sveikatą, gamtą, socialinį gyvenimą – visuomenę, darbą. Taigi siūloma kompleksinė, ištisinio mokymo sistema ir idėjinė koncentracija. Žinoma, šitoks mokymo integravimo būdas kelia tam tikrų problemų tiek vaiko interesų atžvilgiu, tiek sisteminių žinių ir kita. Pažymėtina, jog koreliacijos sistemos šalininkai stengiasi labiau išsaugoti dalykų savarankiškumą ir sistemą. Koreliacija taip pat gali būti dvejopa – mokomosios medžiagos ir metodo (A. Lajus, H. Šarelmanas). Tačiau ir šiuo atveju visų dalykų žinios turi būti koncentriškai apibendrinamos ir jungiamos į vieningą sistemą. Tokiu būdu viso mokymo (-si) proceso metu bręsta visa apimantis žinojimas – taip vadinama viso žinojimo sintezė. Taigi greta sintezės turi būti analizė, greta visumos – jos skirstymas į dalis ir gebėjimas iš dalių kurti visumą. Svarbiausia, kad vaikas ne tik matytų visumą, bet įžvelgtų ir atskirus dalykus, jų ryšius ir santykius.

XX a. pradžioje visuminis principas plėtojamas ir mokant skaityti. Šiuo atveju jis grindžiamas struktūrinės psichologijos principais,

teigiančiais, jog „kiekvienas psichinis reiškinys yra tam tikra struktūra, kompleksas, kurio analizuoti elementais negalima, o reikia aiškinti, atsižvelgiant visumos“ (V. Augustauskas, p. 363). Analogiškai aiškinamas ir skaitymo procesas kaip reiškinys, kuris neturi susidėti iš atskirų elementų. Šiuo atveju svarbiausia suvokti mintį. O jei kreipiamas dėmesys į garsus, žodžius, nukrypstama nuo minties.

Individualizuoto mokymo pradininkas JAV P. Serčas ugdymo integralumo ašimi mano esant gamtos pažinimą, glaudžiai susijusi su aplinkotyra. Vaikas nuolat stebi, bando, eksperimentuoja, apibendrina pranešimuose, dirba laboratorijose, kabinetuose. Nors mokymas individualizuotas, integracijos principo raiška akivaizdi visais darbo etapais – faktinės medžiagos rinkimo, jos apdorojimo ir sintetinančio apibendrinimo. Nagrinėjant, pavyzdžiui, temą „Škotija“, skiriami tokie etapai: geografijos, istorijos, ekonomikos, botanikos, literatūros, net užsienio kalbos faktinės medžiagos rinkimas; surinktų faktų apdorojimas ir apibendrinimas – pasakojimai, pokalbiai, disputai, pranešimai apie gyvūniją, augmeniją, kalnus, upes, Škotijos istorinę praeitį. Paskutinis darbo etapas – simpoziumas, skirtas škotų poezijai ir rašytojams.

Ryškus integruoto mokymo (-si) pavyzdys – Gary planas JAV (V. Virtas, 1907). Mokymo procesas organizuojamas trimis etapais: kolektyviniai užsiėmimai klasėje, savarankiškas darbas laboratorijose, kabinetuose, dirbtuvėse, bibliotekoje ir galutinis etapas – sintetinantys, apibendrinamasis darbas auditorijoje. Tai pranešimai, referatai, diskusijos, kurių paskirtis – taikyti žinias, ugdyti kūrybines galias. Auditorija – ryškiausias Gary sistemos bruožas. Čia koncentruojamas ir jungiamas į visumą mokyklos gyvenimas, visų dalykų žinių įtvirtinimas, jų apibendrinimas; viso to rezultatas – žinojimo sintezė. Pagaliau ir mokinių saviraiš-

ka, nes kiekvienas valandą per dieną turi dirbti auditorijoje.

Minėta, kad integruoto ugdymo esmė – ugdymo tikslai. Kaip teigia „naujojo ugdymo“ idėjų apibendrintojas, „aktyviosios mokyklos“ teorijos kūrėjas A. Ferjeras, „aktyviosios mokyklos“ pagrindinis tikslas – sveikata, sielos tobulėjimas ir dvasios augimas. Ryški poreikių integracija yra tada, kai patenkinamas vaiko žinių troškimas, poreikis veikti ir kurti. Ferjeras palankiai vertina Ov. Decrolyjaus „interesų centro“ metodą ir teigia, jog būtų idealu visas žinias sugrupuoti apie tikrus vaiko interesus, nes medžiagos koncentracija interesų pagrindu yra vidinė, pastovi ir todėl labai svarbi. Problema, autoriaus manymu, yra ta, kad vaiko interesai būtų tikri, plauktų iš poreikio veikti, t. y. iš vaiko prigimtinių poreikių, – veikti, judėti, žinoti, tirti... „Interesų centro“ principas iš mokytojo reikalauja didelio lankstumo – programų, metodų, formų, tvarkaraščio, santykių ir kitais atžvilgiais.

Žinoma, siekiant ugdymo vienovės autoriai daugiau ar mažiau akcentavo vieną ar kitą ugdymo uždavinį. S. Frenė išskirtinę vietą skyrė doroviniam, pilietiniam, estetiniam auklėjimui, siekė jų ryšio, pabrėžė laisvojo piešimo, tapybos, muzikos svarbą asmenybės ugdymui.

R. Šteineris manė, kad integruoto ugdymo ašis yra euritmija, G. Keršenšteineris – „mokyklos virtuvės“ užsiėmimai, integruojantys tokius dalykus – chemija, fizika, fiziologija, matematika, kalba ir kt. Dėl to buvo kuriami papildomi užsiėmimai, pavyzdžiui, mokyklos sodas, akvariumas, virtuvės pamoka, laboratorijos, bibliotekos. Ypač daug dėmesio skiriama pilietiškumo, tautinės sąmonės ugdymui. Apskritai vokiečių pedagogai ypatingą dėmesį skiria tautiniam ir pilietiniam auklėjimui (G. Keršenšteineris, H. Gaudigas...). H. Litcas net pateikė tautinės mokyklos pagrindinius principus: tautinės sąmonės ir veiklos, aktyvu-

mo ugdymą; socialinės sąmonės ir aktyvumo veiklos ugdymą; dorovės ir religinės sąmonės veiklos ugdymą. G. Vynekenui, kaip ir R. Šteineriui, dvasios ugdymo esmė yra menas. G. Keršenšteineris, F. Fiorsteris ypač siekė dorovinio ir religinio auklėjimo vienovės.

Išvados

Pastaruoju metu sureikšmintas ugdymo integralumas turi galias istorines ištakas, nuėjęs ilgą istorinės raidos kelią nuo antikos iki šių dienų.

Visuminio ugdymo pradmenys slypi antikinėje pedagogikoje, reikšmingesni teoriniai pagrindimai susiję su klasikine pedagogika – J. A. Komenskio, J. H. Pestalocio, J. F. Herbarto, A. Dystervego ir kt. vardais.

XX a. pradžioje tiek reformistinių pedagoginių srovių teorijoje, tiek naujųjų mokyklų praktikoje visuminis, integruotas ugdymas pasiekė aukščiausią lygį – integravimas buvo suprantamas kaip visų ugdymo komponentų sąveika: ugdymo tikslų ir uždavinių, turinio, metodų, mokymo ir mokymosi, mokinių poreikių, galimybių ir kt.

Pedagoginis procesas buvo visybinio pobūdžio – grindžiamas protinio, dorovinio, estetiško, darbinio, fizinio, socialinio ir pilietinio, o kai kurių autorių – tautinio ir religinio auklėjimo vienove.

Taigi svarbiausias integralinės pedagogikos siekis – fizinė ir dvasinė ugdytinio vienybė, taip pat jo individualybės ugdymas ir rengimas darniam sąlyčiui su pasauliu.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. Mokyklos gyvenimas kaip integralus dorovinio auklėjimo veiksnys // *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius, 2005.
2. Augustauskas V. Ištinis skaitymo mokymo metodas // *Tautos mokykla*. 1933, Nr. 20.
3. Chmaj J. *Prądy i kierunki w pedagogice XX wieku*. Warszawa, 1962.
4. Dewey J. *How We Think*. Boston, 1910.
5. Dewey J. *The School and the Child*. London, 1906.
6. Fiorsteris F. *Auklėjimas ir auklėjimasis*. Kaunas, 1928.
7. Herbart J. F. *Wyklady pedagogiczne*. Warszawa, 1937.
8. Hopkins T. *Integration: Its Meaning and Application for Education*. New York, 1937.
9. Jackūnas Ž. *Ugdymo integracijos metmenys // Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius, 1993.
10. James W. *The Varieties of Religious Experience*. New York, 1958.
11. Jovaiša L. *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius, 2001.
12. Kiliuvienė D. *Nuo antikos iki mūsų dienų // Mokykla*. 2000, Nr. 4.
13. Komenskis J. A. *Didžioji didaktika*. Kaunas, 1927.
14. Laužikas J. *Švietimo integracijos pagrindai // Pedagoginiai raštai*. Kaunas, 1993.
15. Liaugminas A. *Integralinis principas auklėjime // Tautos mokykla*. 1938, Nr. 3.
16. Mačernis M. *Aplinkos ir tėvynės pažinimas // Tautos mokykla*. 1937, Nr. 4–5.
17. Miller R. *Holism and Meaning: Foundations for a Coherent Holistic Theory // Holistic Education Review*, 1991, vol. 4, no. 3.
18. Pestalocis J. H. *Pedagoginiai raštai*. Kaunas, 1986.
19. Šalkauskis St. *Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos*. Vilnius, 1992, I–II kn.
20. Šteineris R. *Žmogiškosios esybės vystymasis*. Vilnius, 2000.
21. Valatkienė S. „*Naujojo ugdymo*“ sąjūdis Vakaruose, jo idėjų atspindys Lietuvoje 1918–1940 m. Vilnius, 1997.
22. Žilienė D. *Žmogaus slėpiniai ir pedagogika*. Vilnius, 1997.

THE PROBLEM OF HOLISTIC EDUCATION IN THEORY AND PRACTICE OF NEW PEDAGOGY

Stasė Valatkienė

Summary

The article analyses holistic education in historical aspect. Author gives the development of principle integration in the antiquity, classical pedagogy. The great importance is attaching to holistic education in theory and practice of new pedagogy of beginning of XX ct. The views of various scientists and practical educators (J. Dewey, T. Hopkins, F. Fiorster, W. James, G. Kerschesteiner, F. Parker, P. Search, W. Wirt, C. Washbur-

ne and others) to integrated education are presented. The author underlines that integrated education the mostly associated with problem solving method, that was theoretically reasoned by J. Dewey. The article notices that Lithuania educators also were interested in integrated education and employed it in their practice (M. Mačernis, J. Laužikas, J. Vabalas-Gudaitis, A. Vireliūnas, V. Augustauskas, A. Liaugminas and other).

Įteikta 2005 05 05

Priimta 2005 06 05